

**รายงานผลการพัฒนาความรู้ของข้าราชการ กรมพัฒนาที่ดิน
รอบการประเมินที่ ๑/๒๕๖๘ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๘**

- ผู้จัดทำรายงาน** : นางพิจิตรา ดาวแดน ตำแหน่ง นักวิชาการเงินและบัญชีปฏิบัติการ
- หน่วยงาน กลุ่ม/ฝ่าย** : กลุ่มงบประมาณ กองคลัง
- ชื่อหลักสูตร** : การสร้างวิสัยทัศน์เพื่อตอบสนองสังคมสูงวัย (KD๑๕)
- วิธีการพัฒนา** : การพัฒนาทางไกลด้วยระบบการฝึกอบรมผ่านศูนย์การเรียนรู้ทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์
แบบบูรณาการ (OCSC Learning Portal)
- วันที่เข้ารับการพัฒนา** : วันพุธ ที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘
- จัดโดย** : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.)
- วัตถุประสงค์** : ๑. เพื่อทราบถึงสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรประเทศไทย
๒. เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับรองรับสังคมผู้สูงอายุ
๓. เพื่อลดภาระการพึ่งพิงในสังคมผู้สูงอายุในด้านสุขภาพ
๔. เพื่อวางแผนด้านรายได้และการออมเพื่อวัยสูงอายุ
๕. เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะรองรับกำลังแรงงานในอนาคต

สรุปเนื้อหาการฝึกอบรม : การสร้างวิสัยทัศน์เพื่อตอบสนองสังคมสูงวัย (KD๑๕)

๑. สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศไทย

ปัจจุบันสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศไทยมีแนวโน้มมีการลดลงของประชากรในวัยเด็กเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ มีการเกิดน้อยลง ผู้หญิงวัยเจริญพันธุ์รวมของประชากรไทยลดลงจาก ๓.๐๖ คน เหลือเพียง ๑.๕๓ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคอาเซียน มีผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นและมีกำลังแรงงานลดลง ทำให้โครงสร้างครอบครัวเปลี่ยนแปลงเกิดผลกระทบทางด้านต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารภาครัฐจึงได้กำหนดนโยบายที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรที่ทำให้สังคมเปลี่ยนผ่านสู่สังคมผู้สูงอายุ เพื่อสร้างสังคมและเศรษฐกิจมั่นคงนำไปสู่การสร้างวิสัยทัศน์ใหม่ในการพัฒนาประเทศ

กำลังแรงงานในสถานการณ์เปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศไทยที่มีการลดลงของประชากรในวัยเด็กเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้จำนวนประชากรสูงวัยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งการลดลงอย่างต่อเนื่องของอัตราภาวะเจริญพันธุ์ ส่งผลทำให้ประชากรวัยทำงานลดลงเช่นกัน และกำลังแรงงานในตลาดแรงงานมีโอกาที่จะหดตัวอย่างมากในอนาคต ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (GDP) ลดลงกระทบต่อการลงทุนของประเทศและมาตรฐานการดำรงชีวิตของประชากรทำให้เป็นข้อจำกัด ต่อการพัฒนาประเทศได้ซึ่งอาจจะต้องมีนโยบายการนำเข้าแรงงานต่างด้าวที่มีความรู้และทักษะเข้ามารวมทั้งเทคโนโลยีมากขึ้น

ผลกระทบเมื่อสังคมสูงวัย เมื่อมีการเกิดน้อยลงและประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น นำไปสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็วทำให้เกิดผลกระทบทางด้านต่าง ๆ ดังนี้

๑. ด้านเศรษฐกิจสังคมและสวัสดิการ

- เศรษฐกิจไทยกำลังเข้าสู่ช่วงการเปลี่ยนผ่านคนวัยทำงานมีอำนาจการใช้จ่ายใช้สอยได้มาก เนื่องจากมีกำลังแรงงานที่สร้างรายได้จำนวนมาก เข้าสู่การเป็นเศรษฐกิจที่ชราจากการมีประชากรสูงวัยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว

- ตลาดแรงงานกำลังปรับเปลี่ยนเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป ที่มีจำนวนมากขึ้นได้ทำงาน
- การทำงานในระบบ ผู้สูงอายุเพียงร้อยละ ๙.๒ ที่ทำงานในระบบมีความมั่นคงทางรายได้และสวัสดิการ
- การทำงานนอกระบบ ผู้สูงอายุร้อยละ ๙๐.๘ ที่ทำงานนอกระบบ เช่น เกษตรกรรม ประมง งานขายและงานฝีมือต่าง ๆ ประสบกับปัญหาจากการทำงาน อาทิเช่น ค่าตอบแทน การจ้างไม่ต่อเนื่องไม่มีสวัสดิการ

๒. ด้านการศึกษา

- ประชากรมีบุตรน้อยลงทำให้จำนวนเด็กที่มีอายุตั้งแต่ ๐ - ๑๔ ซึ่งเคยมีจำนวนสูงถึง ๑๘.๖ ล้านคน ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ได้ลดลงอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มว่าจะลดลงเรื่อย ๆ รัฐบาลจึงต้องเผชิญการตัดสินใจที่ยากลำบากในบางเรื่อง ตัวอย่างเช่น สถานศึกษาบางแห่งอาจจะถูกปิดลงเมื่อค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการต่อหัวนักเรียนสูงมากขึ้นภายใต้งบประมาณจำนวนเท่าเดิม

๓. ด้านสุขภาพและสาธารณสุข

- ในปัจจุบันประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น อาจเป็นเพราะสภาพความเป็นอยู่และพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปรวมถึงการพัฒนาในด้านการให้บริการทางการแพทย์และระบบประกันสุขภาพต่าง ๆ ทำให้ปัจจุบันมีผู้ป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อมากขึ้น

- ด้านการใช้บริการสถานพยาบาลของผู้สูงอายุ ๖๐ - ๖๙ , ๗๐ - ๗๙ และมากกว่า ๘๐ ปี มีอัตราการเข้าบริการในแผนกผู้ป่วยนอกและผู้ป่วยใน สูงกว่าค่าเฉลี่ยของทุกกลุ่ม โดยเฉพาะอายุมากกว่า ๘๐ ปี ที่มีอัตราการใช้บริการสูงสุด

๔. ด้านกำลังแรงงาน

- แรงงานทั่วไปลดลงประมาณ ๓๘,๐๐๐ คน (เกือบ ๕ %) ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๒๒ - ๒๕๔๔ ด้านเกษตรลดลงเกือบถึง ๖๐๐,๐๐๐ คน (เกือบ ๒๕ %)

- การเข้ามาของแรงงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้านในปี ๒๕๕๒ ส่วนใหญ่เน้นไปที่แรงงานไร้ฝีมือจนถึงกึ่งฝีมือ ดังนั้น จึงเป็นไปได้ว่าแรงงานต่างด้าวส่วนใหญ่จะเข้ามาทดแทนแรงงานทางด้านเกษตรกรที่หายไปจากกำลังแรงงาน ดังเช่น กรณีศึกษาของการตอบสนองเชิงนโยบายจากประเทศต่าง ๆ ได้แก่ ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสิงคโปร์ และประเทศสวีเดน

๒. ข้อพิจารณาเชิงนโยบายของภาครัฐต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ

- ภารกิจของหน่วยงานภาครัฐ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรสูงวัย ที่ประชากรมีอายุยืนมากขึ้น ร่วมกับการเกิดที่ลดลง ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชากรทุกวัยและการพัฒนาประเทศในระยะยาวจึงจำเป็นต้องมีการสร้างวิสัยทัศน์ใหม่เพื่อให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ดังนั้นจึงมีการปรับเปลี่ยนนโยบายภารกิจและการดำเนินงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนี้

๑. เกิดน้อยด้อยคุณภาพ

- เพิ่มคุณภาพการวางแผนครอบครัวด้วยปรับเปลี่ยนจากการให้บริการคุมกำเนิดเป็นการให้คำแนะนำและให้บริการเพื่อให้มีบุตรเมื่อพร้อมในวัยที่เหมาะสม

- ส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศและบทบาทหญิงชาย การลาคลอดเพียงพอต่อการสร้างสมดุลระหว่างการทำงาน การแต่งงานมีบุตรและการสร้างครอบครัว

- ปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริการที่เกี่ยวกับการตั้งครรภ์และการคลอดที่เปลี่ยนไป

๒. แรงงานรุ่นใหม่หัดตัว ประสิทธิภาพน่าเป็นห่วง

- พัฒนาศักยภาพคนรุ่นใหม่ให้พร้อมทำงานประสิทธิภาพสูง
- ลดความเหลื่อมล้ำต่อโอกาสทางการศึกษาการทำงาน
- ผลิตกำลังแรงงานตรงตามความต้องการของตลาด
- สนับสนุนการทำงานของแรงงาน
- ศึกษาการขยายอายุเกษียณ
- พัฒนาการผลิตที่ใช้เทคโนโลยีเพื่อชดเชยการขาดแคลนแรงงาน รวมถึงการผลิตในภาคเกษตร

๓. แก่ก่อนวัย

- ขยายความช่วยเหลือทางสังคมแก่ผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น
- ส่งเสริมกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ
- ปกป้องสิทธิทางสังคมของผู้สูงอายุ

การสร้างวิสัยทัศน์ใหม่เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเมื่อสังคมไทยสูงวัย

๑. ด้านการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุ

- วางแผนล่วงหน้าเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
- ควรเร่งรัดให้คนรุ่นใหม่และสังคมโดยรวมเกิดความตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบ

ที่กำลังเกิดขึ้น

- สร้างหลักประกันรายได้และการออมเพื่อวัยสูงอายุ
- เตรียมตัวด้านสุขภาพหรือที่อยู่อาศัย

๒. ด้านการลดภาระการพึ่งพิงในสังคมผู้สูงวัยในด้านสุขภาพ

- ดูแลให้ประชาชนสามารถดำรงไว้ซึ่งการมีสุขภาพดีก่อนวัยสูงอายุ
- ลดปัจจัยเสี่ยงต่าง ๆ ในวัยทำงาน เช่น สุรา บุหรี่ ความดันโลหิตสูง อุบัติเหตุทางโรคติดต่อ

ทางเพศสัมพันธ์ การตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร

- มีการขับเคลื่อนทางสังคมให้เกิดกระแสการใช้ชีวิตที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพ มีการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ลดภาวะเสี่ยงต่อสุขภาพทุกรูปแบบ ควบคุมภาวะน้ำหนักเกิน

- จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีวิถีชีวิตที่เอื้อต่อดำเนินชีวิตที่สร้างสุขภาวะที่ดี เช่น การออกแบบผังเมืองที่มีพื้นที่สาธารณะเพื่อส่งเสริมการออกกำลังกาย

๓. ด้านรายได้และการออม

- สร้างวินัยให้คนไทยมีความรู้เรื่องการจัดการการเงินกำลังแรงงาน
- มีความรู้ทักษะตรงตามความต้องการของตลาด
- ประชาชนมีวินัยในการออม
- กำหนดนโยบายและมาตรการทางสังคมและสวัสดิการ
- ออกแบบและวางแผนจากฐานข้อมูลที่เชื่อถือได้
- คำนึงถึงความยั่งยืนของนโยบายเหล่านั้น
- ไม่สร้างภาระทางการคลังให้กับประชากรรุ่นถัดไป

๔. ด้านการพัฒนาความรู้และทักษะของกำลังแรงงานในอนาคต
- เพิ่มผลิตภาพแรงงานและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ
 - อุปสรรคสำคัญในการพัฒนาทุนมนุษย์ของไทยคือคุณภาพการศึกษา
 - ประเทศไทยใช้งบประมาณเพื่อการศึกษามาก แต่ผลการศึกษาโดยรวมของเด็กไทยยังล้าหลังกว่าประเทศเพื่อนบ้านมาก เช่น ประเทศสิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย
 - คุณภาพการศึกษาในเขตเมืองและชนบทยังคงแตกต่างกัน มีความเหลื่อมล้ำสูง
 - การมีกำลังแรงงานลดลงในอนาคต ทำให้คนรุ่นใหม่ต้องพัฒนาตนเองให้เป็นกำลังแรงงานที่มีประสิทธิภาพการผลิตสูง
 - ต้องมีความชัดเจนมากขึ้นต่อนโยบายเกี่ยวกับแรงงานต่างชาติที่ชดเชยการขาดแคลนแรงงาน ว่าควรมีแผนระยะยาวและมาตรการรองรับอย่างเหมาะสม

บทสรุป

ประเทศไทยเป็นสังคมสูงอายุโดยการเกิด มีแนวโน้มลดลงและจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว กรณีศึกษาจากต่างประเทศนั้นมีความหลากหลายแตกต่างกันไป ไม่สามารถนำแนวทางของประเทศใดประเทศหนึ่งมาใช้โดยตรงกับประเทศไทยเพื่อกำหนดนโยบายสำหรับสังคมผู้สูงอายุ ต้องพิจารณาปรับใช้ตามบริบทที่มีลักษณะเฉพาะของประเทศไทย อาทิเช่น ปัจจุบันกำลังแรงงานไทยส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบ การออมของครัวเรือนไทยเพื่อวัยสูงวัยยังอยู่ในระดับต่ำ ประชากรที่อยู่ในฐานการเสียภาษียังมีไม่มาก กำลังแรงงานไทยในภาพรวมยังมีระดับการศึกษาไม่สูงมาก อุปสงค์และอุปทานของกำลังแรงงานยังขาดความสอดคล้องในแง่ทักษะ และระดับการศึกษา ผู้หญิงไทยได้รับการศึกษามากขึ้นและเข้าสู่ตลาดแรงงานจำนวนมาก เป็นต้น

การสร้างวิสัยทัศน์เพื่อตอบสนองสังคมสูงวัยนั้น ต้องครอบคลุมประชากรทุกช่วงวัย คำนึงถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน สร้างความยั่งยืนของนโยบายในภายหน้าโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ให้การคุ้มครองผู้ที่ขาดโอกาสหรือไม่สามารถดูแลตนเองได้ การพัฒนาความรู้และทักษะของกำลังแรงงานในอนาคตมีความสำคัญต่อการเพิ่มผลิตภาพแรงงานและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ

